

Velkommen på Nordsøstien (North Sea Trail)

Følg Nordsøstien og oplev kulturhistoriske spor, storslåede landskaber og smukke naturområder. Nordsøstien er markeret med et blå skilt med en hvidt 'N', der har form som en bølge og flere steder også en 'gåmand' med teksten 'Nordsøstien'. Så det er nemt at finde vej.

Stien følger fortrinsvis mark- og skovveje, trampede spor og stier langs kysten eller i skel og læhegn. Nogle steder følger stien også asfalterede veje og cykelstier. Terrænet er varieret og underlaget veksler mellem fast belægning, grus og græs.

Vær opmærksom og vis hensyn

Nordsøstien går gennem offentlige og private arealer, der anvendes til land- og skovbrugformål. Her gælder naturbeskyttelseslovens almindelige regler for færdsel og ophold i naturen. Nogle steder går ruten gennem områder med græssende dyr. Hold afstand, så de har ro og fred til at pleje naturen. Ønsker du at overnatte undervejs, kan du finde primitive overnatningspladser på www.friluftsguiden.dk eller www.udinaturen.dk. Du kan også kontakte det lokale turistbureau via www.visitnordjylland.dk for andre overnatningsmuligheder.

International og kulturhistorisk vandrerute

På Nordsøstien – North Sea Trail – er det muligt at vandre 5.000 km langs store dele af kysten rundt om Nordsøen. Foruden Danmark er der etableret rutestrekninger i Sverige, Norge, Skotland, England, Holland og Tyskland.

Se mere om disse ruter på www.northseatrail.org.

Om Nordsøstien (North Sea Trail)

Denne folder beskriver en vandrestrækning på 48 km fra Lille Vildmose til Hadsund. Fra Mulbjerg kommer du vest om Lille Vildmose, hvor der er fantastiske udsigtpunkter over Nordeuropas største højmosse med mulighed for at se både krondyr og ørne. I Øster Hurup og Als kommer du tæt på Kattegatkysten, inden ruten drejer mod vest langs nordsiden af Mariager Fjord til Hadsund. I Nordjylland er der udgivet foldere for alle delstrækninger af Nordsøstien. Disse kan fås på turistbureauer i regionen.

Strækningen er en del af den internationale Nordsøstien – North Sea Trail –, som i Danmark er på ca. 1.500 km. Fra Tyskland gennem Sønderjylland og Vestjylland følger ruten de gamle drivveje. Ved Agger og frem til Skagen går den langs Vestkysten, derefter langs Kattegats "milde kyst" og ud på Djursland. Herfra er der færgeforbindelse til Sjælland, hvor ruten fortsætter gennem det vestlige og sydlige Sjælland til Møn.

Samarbejde om Nordsøstien

I Nordjylland samarbejder kommunerne med Region Nordjylland og Naturstyrelsen om at udgive foldere om Nordsøstien. Kommunerne og Naturstyrelsen sørger for, at Nordsøstien er skiltet, vedligeholdt og farbar. Du kan se det samlede ruteforløb og finde beskrivelser på www.nordjylland.friluftsguiden.dk. Spørgsmål til denne strækning, kontakt Mariagerfjord Kommune på tlf. 9711 3000.

Strækningen Lille Vildmose - Hadsund

Vandring i kystens kulturhistorie

Forsidefoto: Jan Skriver

The North Sea Trail/NAVE Nortrail project is partly funded by EU through Interreg IIIIB North Sea Programme

Den 5. maj 1945 blev lods Ib Velling skudt af tyskerne på Als Odde. Han var de sidste dage af krigen gået under jorden, da han havde nægtet at lodse tyske skibe til Høbro. Da frihedsbudskabet lød, vendte han tilbage til Als Odde, hvor tyskere fra stillingen på "Bjerget" passede ham op og skød ham. Ved kapitulationen d. 5. maj 1945 havde den tyske kommandant på "Bjerget" nægtet at overgive sig. Han samlede alle tyske tropper i området, ca. 300 mand og var beredt til at kæmpe til sidste mand. Først d. 10. maj overgav garnisonen på "Bjerget" sig, som den sidste i Danmark.

Havnø Gods

I tiden efter de store landbrugsreformer i slutningen af 1700-tallet var Havnø Gods i slemt forfald. Godset havde en hurtigt skittende række af ejere. I 1816 købte Christen Juul Kjeldsen godset. Det var økonomisk meget strenge tider for landbruget. Bønderne havde købt deres gårde fri og udøvede ikke længere hoveri. Herremændens landbrug måtte derfor drives ved hjælp af dageløbere og herregårdsbørster, der ikke alle følte det ansvar for jorden og dyrene, som hovbønderne havde gjort. For at betale sin kredit i Københavns, måtte Kjeldsen ty til omtrentende fædning i Lovnkærskoven, hvortil masser af brændsel blev udsendt fra Havnø egen ladeplads ved Mariager Fjord. Brændslet modtog Jens Lund i Københavns i stedet for afdragene på pantebrevene. Da den økonomiske situation bedredes, begyndte Chr. Kjeldsen at lægge sit landbrug om til en helt ny og moderne driftsform, og han ansatte faste folk til arbejdet i stald og mark. Den gamle borgård blev skiftet ud med den nuværende hovedbygning, og der blev bygget nye boliger til de ansatte i driften.

Med sin placering mellem hav og fjord har Als Odde haft millitær betydning og har tidligere rummet en skanse. I dag er odden hjemsted for lodseriet, der hjælper større skibe gennem Mariager Fjords snoede sejlrende.

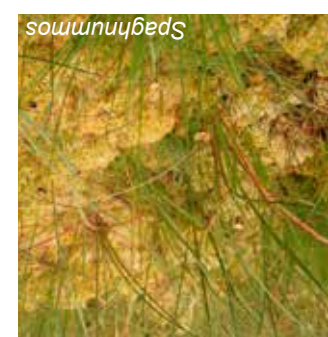
Als Odde

Den vendelige højmosesfæde. Foto: Jan Skriver

Tofte Mose er på ca. 2000 ha, og er den sydlige rest af den oprindelige højmosse, der sandsynligvis var på omkr. 6000 ha i 1700-tallet. Højmosen er dannet gennem mere end tusind år af tørvemosse, hvis latinske navn er sphagnum. En højmosse får kun vand via nedbør, der er næringstætigt. Fga. tørvemossets evne til at binde vand og "vokse oven på sig selv", hvælver højmosen sig over det omgivende terræn, deraf navnet.

Vildthegnet omkring Tofte Skov og Tofte Mose blev opført omkring 1906. Tofte Skov på 500 ha er blandt de største, sammenhængende naturskove i Danmark. Skoven er en græsningsskov, hvor det oprindelig var løsgående kreaturer, der holdt sletterne åbne. Nu er det krondryenes (fra 1906) og vildsvinernes (fra 1926) fødesøgning, der sørger for lysning og skaber en solbeskinnethed og oprødet skovbund med gode livsbetingelser for mange arter af planter og dyr.

Spaghnummos

Kongørn. Foto: Jan Skriver

De to hegn, som i dag omgiver Tofte Skov og Mose og Høstemark Skov vil blive forbundet af et nyt hegn omkring et 2100 ha stort afvandet, kultiveret og afgravede område mellem de to naturskove. I dette mellemområde skal bestande af krondyr og elge være en del af den naturlige dynamik og skabe betingelserne

Græsgæs. Foto: Jan Skriver

I 2011 indledtes et samarbejde om naturgenopretning i Lille Vildmose mellem Aage V. Jensens Naturfond, Naturstyrelsen og Aalborg Kommune. Projektet er støttet af EU LIFE-programmet med 31 mio. kr. og omfatter det centrale område af mosen, som gennem de sidste mange år er blevet afvandet, opdyrket og brugt til indvinding af sphagnum. Med både fredning og udpegning til Natura 2000 område er det blevet muligt at genskabe betingelserne for, at Lille Vildmose igen kan blive et helt enestående naturområde ikke blot i det danske landskab, men også internationalt.

Lille Vildmose rummer naturværdier, som ikke findes andre steder i Danmark. Tofte Mose er den største højmosse i det nordeuropæiske lavland, og Tofte Skov og Høstemark Skov er blandt landets mest artsrige med bestande af krondyr, vildsvin og ynglende kongørne.

Lille Vildmose

1 Lille Vildmosecentret. Midt i Lille Vildmose ligger Lille Vildmosecentret som et naturligt udgangspunkt for besøg i mosen. Det er et levende formidlingscenter, der giver indblik i mosens natur- og kulturværdier. Centret er opført ved siden af den gamle hovedgård, Vildmosegård, fra 1768, som indtil midten af 1900-tallet var den eneste bebyggelse i Lille Vildmose.

2 Birkesø genskabes i løbet af 2015. Med en vandflade på 130 ha vil den blive en af flere vigtige fuglelokaliteter i Lille Vildmose. Ude i søen anlægges fugleøer, som vil tiltrække både ynglende og rastende vandfugle. På søens østbred opføres en udsigtspavillon, som vil give publikum fine muligheder for at studere fuglelivet.

3 Tofte Sø. Søen var tørlagt i over 200 år, inden den igen i 1973 blev sat under vand. I fuglenes træktider kan man se store flokke af ænder, gæs og svaner på vandet. Tofte Sø er hjemsted for en af landets største skarvkolonier på 3-4000 reder. Fra det nyopførte fugletårn kan kolonien studeres. Hen over Tofte Bakke kan man være heldig at få kongeørnen at se. Der er adgang for kørestolsbrugere til det nye tårn.

4 Smidie Bakke. Turen op over Smidie Bakke og ned mod Smidie byder på en fantastisk udsigt ud over mosen, hvor både Tofte Sø og højmosefloden kan ses.

5 Lushøje Dyse. Dyssen ligger på kanten af den gamle stenalderkystskrænt. Der er ikke adgang hertil, men langs ruten er der også her en flot udsigt over mosen. Dyssen vidner om de tidlige bosættelser langs det hav, der senere blev til Lille Vildmose.

6 Tofte Skov og Mose. Vildthegnet rundt om Tofte Skov og Tofte Mose blev opført omkring 1906. Tofte Skov på 500 ha er en af de største, sammenhængende naturskove i Danmark. Skoven er en græsningskov, hvor det oprindeligt var løsgående kreaturer, der holdt sletterne åbne. I dag er skoven levested for en stor bestand af kronhjorte og vildsvin. De store dyr præger træernes opvækst og skaber en anderledes skov. Kongeørnen har siden 1999 ynglet i området. Tofte Mose dækker ca. 2.000 ha og er den sydlige rest af den oprindelige højmos. Området har reservatstatus og er normalt lukket for offentligheden, dog arrangeres hvert år et antal guidede ture.

7 Fra sildefiskeri til badeferie. Besøgende langs østkysten nyder sommerhus- og badeferie ved de lavvandede og børnevenlige strande mellem Øster Hurup og Als. De to byer byder om sommeren på et væld af liv og turisttilbud. I middelalderen så det helt anderledes ud, her var området frem til 1900-tallet kendt for sit gode sildefiskeri. Den første havn i Øster Hurup blev bygget i midten af 1700-tallet som en ø forbundet til landet med en bro og siden en mole, som byen er vokset op omkring.

8 Fantastiske naturoplevelser. Nordsøstiens storslåede forløb langs østkysten giver de mest utrolige naturoplevelser og udsigter – og naturen i området er beskyttet af både EU og Danmark - dels som et vigtigt raste- og fødesøgningssted for mange vadefugle, dykænder, gæs og terner - dels de særlige naturtyper, sjældne orkidéer, fisk og dyr som odder og spættet sæl. Lysbuget knortegås har vildtreservatet i Mariager Fjord som vigtigt overvintringssted.

9 Kornmølle og fredninger. Nordsøstien løber bag fjorddigerne forbi Havnø Mølle. Møllen fra 1842 er en af Nordjyllands ældste, bevarede vindmøller. Den blev brugt til at male korn, der blev udskibet til Norge. Om sommeren holdes der mølledage, hvor den gamle, fredede kornmølle stadig maler. Andre spændende fredninger, som ruten går tæt forbi, er Als Kirkebakke, Als Odde og Ajstrup Bugt.

10 Færgested og fjordbro. Ved Hadsund går ruten helt tæt på fjorden og de mange små fiskejoller. Hadsund har udviklet sig som handelsby omkring færgestedet over fjorden og fik den første og eneste bro over Mariager Fjord i 1904.

fortsætter på folderen Melholt - Lille Vildmose

Vær en god gæst

Husk at færdes på naturens præmisser og med hensynsfuld opførsel. Nyd de græssende dyr på afstand, så de har ro til at pleje naturen. Find alternative ruter, hvis et område er skiltet med jagt.

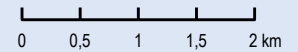
Din hund er altid velkommen, hvis den er i snor. Tag gerne madpakken med ud, men affaldet med hjem.

Du må opstille telte på de særligt indrettede primitive lejrlpladser og tænde bål, hvis der er indrettet en bålplads. Vær i øvrigt opmærksom på naturbeskyttelseslovens regler for færdsel og ophold i naturen.

Signaturforklaring:

- Nordsøstien
- National eller regional cykelrute
- Hærvejs vandrerrute
- Turistinformation
- Vandrerhjem
- Campingplads
- Kro/hotel med overnatning
- Spisested
- Parkerings-/rasteplass
- Kiosk
- Dagligvarebutik
- Fugle-/udsigtstårn
- Shelterplads
- Primitiv lejrlplads
- Kirke

Målestok: 1: ca. 65.000

fortsætter på folderen Nordsøstien mellem Udbyhøj og Hadsund